

УДК 342.725

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.77>

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА МОВНОЮ ОЗНАКОЮ: ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

Подорожна Т.С.,

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри теорії держави та права
Львівського торговельно-економічного університету
<https://orcid.org/0000-0003-0502-950X>
ResearcherID D-5112-2016
[https://www.scopus.com/authid/detail.
uri?authorId=57212404813](https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212404813)

Подорожна Т.С. Дискримінація за мовною ознакою: прецедентна практика Комітету ООН з прав людини.

У статті досліджено прецедентну практику Комітету ООН з прав людини у сфері дискримінації за мовною ознакою. Зазначено, дискримінація – це ситуація, коли до когось ставляться несправедливо чи жорстоко через те, ким він є. Це означає, що людині не надаються такі ж можливості, права чи ставлення, як іншим, через її расу, релігію, стать, вік чи інші характеристики, які роблять її такою, якою вона є. Дискримінація може мати різні форми, наприклад, знущання, глузування або переслідування. Дискримінація є проблемою, оскільки може призвести до негативних наслідків для тих, хто її зазнає, і відповідно вплинути на психічне здоров'я людини, її самооцінку та добробут. Дискримінація має великий вплив і на суспільство, зберігаючи нерівність і зміцнюючи шкідливі стереотипи та упередження. Наголошено, що мовна дискримінація – це порушення цивільних або економічних прав особистості чи етнічної групи через незнання або погане знання мови кількісно або соціально домінуючого на певній території етносу, обмеження мовних прав, а також несправедливість або упередженість стосовно людини чи етнічної групи за мовною ознакою. Мовна дискримінація виражається в обмеженні свободи груп населення, які представлені в малій кількості або мають свої особливості мови, культури і традицій. Зроблено висновок, що питання про право користування мовами меншин не може бути вирішене абстрактно, воно має розглядатися в певному контексті. Сучасна діяльність Комітету з прав людини достатньою мірою не демонструє розвитку прецедентної практики, особливо з питання мовної дискримінації. Звернуто увагу на те, що жоден міжнародний орган із запобігання та врегулювання конфліктів, як-то Європейський суд з прав людини, Комітет з прав людини ООН, не ставить перед собою завдання підмінити національне правосуддя в країнах-учасницях між-

народних договорів. Більше того, система протидії фактам мовної, расової, національної та інших форм дискримінації повинна будуватися і злагоджено працювати всередині самих країн. Потрібно ставити питання про підвищення і поліпшення національних механізмів захисту прав людини, і це той шлях, який дасть змогу розв'язати всі проблеми, зокрема у сфері протидії фактам порушення права на рівність і недискримінацію.

Ключові слова: права людини, право на мову, державна мова, українська мова, ООН, Комітет ООН з прав людини, прецедентна практика, дискримінація за мовною ознакою, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

Podorozhna T.S. Language-based discrimination: case law of the UN Human Rights Committee.

The article examines the case law of the UN Human Rights Committee in the field of language-based discrimination. It is noted that discrimination is a situation where someone is treated unfairly or cruelly because of who they are. It means that the person is not given the same opportunities, rights or treatment as others because of their race, religion, gender, age or other characteristics that make them who they are. Discrimination can take many forms, such as bullying, mocking or persecution. Discrimination is a problem because it can lead to negative consequences for those who experience it, and consequently affect a person's mental health, self-esteem and well-being. Discrimination has a major impact on society as well, preserving inequality and reinforcing harmful stereotypes and prejudices. It is emphasized that language-based discrimination is a violation of the civil or economic rights of an individual or an ethnic group due to lack of knowledge or poor knowledge of the language of an ethnic group quantitatively or socially dominant in a certain territory, restrictions on linguistic rights, as well as injustice or prejudice against a person or an ethnic group based on language. Language-based

discrimination is expressed in limiting the freedom of population groups that are not represented much or have their own special language, culture and traditions. It is concluded that the issue of the right to use minority languages cannot be resolved abstractly, it must be considered in a certain context. The current activities of the Human Rights Committee do not sufficiently demonstrate the development of case law, especially regarding language-based discrimination. Attention is drawn to the fact that no international body for conflict prevention and resolution, such as the European Court of Human Rights, the UN Human Rights Committee, makes its mission to replace national justice in states parties to treaties. Moreover, the system of combating language-based, racial, national and other forms of discrimination must be built and work harmoniously within the states themselves. It is necessary to raise the question of enhancing and improving the national mechanisms for the protection of human rights, and this is the way that will make it possible to solve all problems, in particular, in the field of combating violation of the right to equality and non-discrimination.

Key words: human rights, right to language, state language, Ukrainian language, UN, UN Human Rights Committee, case law, language-based discrimination, International Covenant on Civil and Political Rights.

Постановка проблеми. З огляду на останні події в Україні (війну) та реакцію на них Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) вкотре постає питання про необхідність реформування цієї міжнародної інституції, а зокрема і виключення з її складу Росії. Свого часу, на ювілейній 60-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, держави-учасниці домовилися про створення нової Комісії з миротворчості (Peace Building Commission, 30 грудня 2005 р.), основною метою діяльності якої стало подолання постконфліктних ситуацій у державах-учасницях ООН. Крім цього, за новою реформою обумовлювалось створення Ради з прав людини. У перших документах ООН передбачалося, що Рада з прав людини стане постійно діючим органом, що розглядатиме скарги індивідів [1]. Остаточне рішення про структуру, функції та повноваження цієї Ради були сформульовані до кінця ювілейної 60-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН.

У рамках ООН діє дев'ять основних договорів ООН із прав людини і відносно кожного з них існує спеціальний комітет, який уповноважений розглядати питання порушення державою відповідного договору: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ICCPR), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ICESCR), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність,

видів поведження і покарання (CAT), Міжнародна конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації (CERD), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD) та Конвенція про права дитини (CRC). Кожен договір має Комітет, до складу якого входять незалежні експерти (не судді!), тому ці органи мають статус квазісудових міжнародних органів і їхні рішення не мають статусу судових рішень. Комітети мають повноваження розглядати індивідуальні скарги від потерпілих щодо порушення прав, гарантованих відповідними міжнародними договорами, які ратифікувала держава. Також комітети розглядають доповіді держав-учасниць, надсилають запити до держави, готують загальні коментарі (тлумачення) та надають рекомендації державам-членам [2].

Автор ставить собі за **мету** - дослідження прецедентної практики Комітету ООН з прав людини у сфері дискримінації за мовною ознакою.

Виклад матеріалу дослідження. Сьогодні можна говорити, що Комітет з прав людини все-таки, мабуть, зберіг свою юрисдикцію, яка була встановлена Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (далі – Пакт) та Факультативним протоколом до нього (далі – Протокол) (прийняті Генеральною Асамблеєю 16.12.1966 і набули чинності 23.03.1976). Однак у питаннях дискримінації потребує трансформації та оновлення. Так, Комітет у Зауваженнях загального порядку № 33 «Зобов'язання держав-учасниць за Факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» (CCPR/C/GC/33, 25 червня 2009 р.) відзначав, що, хоча під час розгляду індивідуальних повідомлень він не виступає в ролі судового органу як такого, таким міркуванням властиві деякі основні риси судового рішення: вони приймаються в дусі, характерному для судового розгляду, враховуючи незалежність і неупередженість членів Комітету, мають остаточний характер і являють собою авторитетне визначення, в якому пропонується засіб захисту від встановленого порушення; держави-учасниці в будь-якому разі зобов'язані використовувати всі наявні в їхньому розпорядженні засоби для здійснення прийнятих Комітетом міркувань (пункти 11–13 і 20) [3, с. 27].

У контексті таких міркувань зазначимо, що, наприклад, Міжнародний суд ООН в рішенні у справі, що стосується Амаду Садіо Діалло (Гвінейська Республіка проти Демократичної Республіки Конго), вказав, що він «надає великого значення тлумаченню, що дається Комітетом з прав людини, який є незалежним органом, створеним спеціально з метою спостереження за застосуванням Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [4].

Зауважимо, що, крім Комітету з прав людини, в системі ООН існують й інші договірні органи, ос-

новними завданнями яких є: регулярно розглядати доповіді, що надаються державами; тлумачити положення договорів, підписаних державами-учасницями, видаючи коментарі загального порядку – *general comments*; приймати індивідуальні скарги, розглядати їх та ухвалювати рішення щодо них тощо.

Тут варто зауважити, що тільки до трьох комітетів громадяни можуть звертатися з індивідуальними скаргами – Комітету з прав людини, Комітету з ліквідації расової дискримінації та Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок.

У статті ми більш докладно зупинимося на юрисдикції Комітету з прав людини та його прецедентній практиці у справах, пов'язаних із протидією мовній дискримінації.

Дискримінація – це ситуація, коли до когось ставляться несправедливо чи жорстоко через те, ким він є. Це означає, що людині не надаються такі ж можливості, права чи ставлення, як іншим, через її расу, релігію, стать, вік чи інші характеристики, які роблять її такою, якою вона є. Дискримінація може мати різні форми, наприклад, знущання, глузування або переслідування. Це може відбуватися в різних середовищах, таких як школи, робочі місця або громадські заклади. Дискримінація є проблемою, оскільки може призвести до негативних наслідків для тих, хто її зазнає, і відповідно вплинути на психічне здоров'я людини, її самооцінку та добробут. Дискримінація має великий вплив і на суспільство, зберігаючи нерівність і зміцнюючи шкідливі стереотипи та упередження [5].

Мовна дискримінація – це порушення цивільних або економічних прав особистості чи етнічної групи через незнання або погане знання мови кількісно або соціально домінуючої на певній території етносу, обмеження мовних прав, а також несправедливість або упередженість стосовно людини чи етнічної групи за мовною ознакою.

Мовна дискримінація виражається в обмеженні свободи груп населення, які представлені в малій кількості або мають свої особливості мови, культури і традицій. Для розв'язання цієї проблеми важливо в межах однієї держави зрівняти всі нації у правах, забезпечити їх безпеку і розробити систему покарання за порушення принципів цілісності країни та образу окремих народностей [6].

Міжнародне законодавство забороняє дискримінацію за мовною ознакою. Правовий статус людини як суб'єкта політичних, соціально-економічних та культурних прав вперше закріплено в Загальній декларації прав людини (документ із міжнародних норм права, прийнятий ООН 1948 року): «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших пере-

конань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» (ст. 2) [7].

Утім, важливо підкреслити, що мова не вважається захищеною ознакою за антидискримінаційними директивами, однак вона захищається як самостійна ознака за ЄКПЛ. Разом із тим мова може отримати захист за Директивою про расову рівність та ЄСПЛ у частині, що пов'язана з расовим чи етнічним походженням особи. Відповідно до позиції ЄСС, мова також захищається в межах громадянства у контексті права вільного пересування осіб [8, с. 122].

Для подальшого висвітлення практичного застосування мовної ознаки можна розглянути справи, які вирішив Комітет ООН з прав людини, – орган, відповідальний за тлумачення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (сторонами якого є всі держави-члени ЄС) та за моніторинг дотримання його положень. Однак спершу варто зазначити, що, згідно з положеннями Факультативного протоколу до Пакту, Комітет з прав людини може розглядати повідомлення в разі дотримання суворо встановлених вимог щодо їхньої прийнятності [9]. До таких належать: повідомлення не є анонімним і походить від особи або групи осіб, щодо яких є юрисдикція держави-учасниці Протоколу.

Для того щоб розглядати повідомлення, Комітет повинен володіти юрисдикцією *ratione personae*, *ratione loci* або *ratione temporis*, тобто у відношенні особи, місця або часу. Також заявник обґрунтовано має стверджувати, що є жертвою порушення прав, викладених у Пакті, державою-учасницею Протоколу.

Важливо зауважити, що повідомлення не можуть бути подані від імені юридичних осіб, але за ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права допускається подання скарги меншинами та народами, якщо вони представлені однією або кількома особами.

І це ще одна відмінність від процедури Європейського суду з прав людини. Відповідно до ст. 34 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод допускається подання скарги від «будь-якої неурядової організації або будь-якої групи приватних осіб».

Також треба довести, що повідомлення не являє собою зловживання правом. У ст. 1 вже міститься вимога про те, що особа, яка подає скаргу, повинна заявити, що вона є жертвою порушення Пакту. Однак Комітет може застосувати ст. 2 у разі відсутності достатньої фактичної інформації або юридичних аргументів на підтримку своїх звинувачень за скаргою (п. 1 ст. 5 Протоколу) [9].

Як зловживання правом Комітет визнає і критерій часу між подіями, що спричинили порушення права, що охороняється Пактом і моментом звер-

нення до міжнародних інстанцій для врегулювання. Так, у справі «Гобін проти Маврикію» [10] тривала відстрочка в поданні матеріалів до Комітету стала причиною для визнання неприйнятності. Комітет зазначив, що матеріали про порушення в період виборів були подані лише через кілька років, коли в країні вже відбулися нові вибори.

Варто довести також, що повідомлення є сумісним із положеннями Пакту, тобто що дотримано правило *ratione materiae*. Цей критерій прийнятності тотожний із правилами Європейського суду і на практиці означає, що скажитися до Комітету з прав людини можна тільки щодо того «каталогу прав», який у ньому викладено.

Особливий випадок несумісності скарги з положеннями Пакту може впливати із застережень, які країни зробили, щоб змінити свої договірні зобов'язання. Наприклад, при приєднанні до Пакту уряд Франції зробив спеціальне застереження, що у світлі ст. 2 Конституції Французької Республіки стаття 27 Пакту не застосовна щодо Республіки. Більше того, у всіх справах, де згадувалася мовна дискримінація, Франція посилалася на те, що згадка заявників про етнічну, релігійну або мовну меншину не стосується суті справи і не може слугувати підставою для пред'явлення претензій уряду, який не визнає існування «меншин» у Республіці, яка, за визначенням ст. 2 Конституції, є «неподільною, світською, демократичною і соціальною» (див.: [11, с. 125]).

Також одним із критеріїв є те, що заявник має вичерпати всі засоби внутрішньодержавного захисту. Факультативний протокол, на відміну від Європейської конвенції з прав людини (ст. 35) [12], не містить умови розгляду справи лише впродовж чотирьох місяців з моменту винесення національними органами остаточного судового рішення, а тому вимога про вичерпання всіх внутрішніх засобів правового захисту трактується дуже широко і гнучко, за винятком випадків, коли держава-учасниця робить спеціальні посилання на цю вимогу.

Важливо й те, щоб питання не розглядалося відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або врегулювання. Тут вважаємо за потрібне з'ясувати, чи допустимо звернутися до Комітету з прав людини після звернення до Європейського суду з прав людини? Прямої заборони нема, але наявність такої практики суперечила б генеральним принципам існування Комітету з прав людини. Комітет з прав людини не є апеляційною інстанцією для Європейського суду з прав людини та інших процедур міжнародного розгляду або врегулювання [8].

Прецедентна практика Комітету з прав людини, так само як і Європейського суду в Страсбурзі, не настільки велика з питань мовної дискримінації. Однак процедура розгляду справи у зв'язку з дискримінацією особи більш приваблива в Комітеті з

прав людини. Ця обставина має кілька пояснень. По-перше, на відміну від ст. 14 Європейської конвенції з прав людини, яка має субсидіарний характер, ст. 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права має самостійну природу. По-друге, тема рівності та недискримінації відображена і в інших статтях Пакту, зокрема і в ст. 3. Вона прямо згадується в загальному положенні про обов'язки держави в п. 1 ст. 2, в обмежувальному положенні ст. 4, у загальному положенні про справедливий судовий розгляд у п. 1 ст. 14, а також у статтях 20, 23–25.

І все ж, на нашу думку, при вирішенні питання щодо того, куди направити скаргу за фактами мовної дискримінації та інших порушень прав, нам видається кращою система європейського захисту, оскільки прецедентна практика Комітету з прав людини не завжди безперечна (про що ми зауважили на початку статті). І це найбільше помітно під час аналізу справ за фактами мовної нерівності і протидії мовній дискримінації щодо національних меншин.

Отже, можна зробити проміжний висновок, що основоположним міжнародним правовим документом у галузі захисту громадянських (особистих) і політичних прав та свобод людини став Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. і ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. (документ набув чинності 3 січня 1976 р.) [13]. Пакт містить низку положень про права людини. Зокрема, у ст. 2 цього документа міститься положення, яке забороняє дискримінацію осіб за низкою ознак, зокрема й за мовною: «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини».

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права є єдиним договором про права людини, що містить конкретну згадку про права меншин. Так, у його ст. 27 йдеться: «У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, які належать до таких меншин, не може бути відмовлено в праві спільно з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою та мовою». До останнього часу ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права особливо застосовувалася у відносинах з культурними правами національних меншин, а останнім часом діяльність Комітету з прав людини спрямована і на розгляд питань щодо мови.

У справі «Баллантайн, Девідсон, Макінтайр проти Канади» [14] заявники – англомовні жителі франкомовної провінції Квебек у Канаді, посла-

ючись на ст. 27, відстоювали своє право на використання англійської мови в комерційній рекламі. Один із заявників (Макінтайр) стверджував, що закон Канади № 178 забороняє поміщати на торговому знаку інформацію про ті послуги, які він надає. Ба більше, його компанія була заснована 100 років тому і протягом 25 років, коли він перебував біля керма, його фірма, що має англійську назву і торговий знак англійською мовою, не відчувала мовних обмежень. Інші заявники (Баллантайн, Девідсон) – продавці одягу та картин для людей, які переважно розмовляють англійською мовою, оскаржували законність двох рішень Конституційного суду Канади про те, що лише французьку мову можна використовувати на плакатах, що виставляються в публічних місцях і в комерційній рекламі.

Незважаючи на те, що у своєму рішенні у цій справі Комітет з прав людини зазначив, що «немає необхідності в забороні комерційної реклами англійською мовою для захисту франкомовної групи населення», Комітет не знайшов підстав для застосування ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, оскільки більша частина населення держави-учасниці (Канади) розмовляє англійською мовою. У цьому випадку Комітет обрав нейтральну позицію, визнавши, що в цій справі немає ознак мовної дискримінації, а лише порушення ч. 2 ст. 19 Пакту, тобто права «вільно висловлювати свою думку... за допомогою друку чи художніх форм вираження або іншими способами на свій вибір».

У практиці Комітету з прав людини є низка повідомлень на тему нехтування, применшення мовних прав заявників, які, однак, були визнані або неприйнятними, або Комітет визнав, що наявні в його розпорядженні факти не підтверджували скарги авторів про те, що вони були жертвами порушення будь-яких положень Пакту. До таких належать, наприклад, справи «Ів Кадоре і Ерве ле Біан проти Франції» (повідомлення 221/1987 і 323/1988), «С. Г. проти Франції» (повідомлення 347/1988), «Ерве Барзіг проти Франції» (повідомлення 327/1988) [15] та інші. Розглянемо їх докладніше.

Отже, громадянин Франції Ерве Барзіг стверджував, що був жертвою порушення статей 2, 14, 19, 26 і 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Ідеться про випадок, коли він постав перед судом і просив права висловлюватися бретонською мовою, яка була його рідною мовою, і надати йому послуги перекладача, а суд відхилив його прохання. Тож коли справу суд розглядав по суті, заявник давав свідчення французькою мовою. Відтак він стверджував, що відмова держави-учасниці поважати права бретонців давати свідчення в суді своєю рідною мовою є порушенням ст. 2 Пакту, а також проявом дискримінації за ознакою мови за змістом ст. 26.

Франція у своїй заяві зазначила, що суд у кримінальних справах не є належним місцем для висловлення вимог, пов'язаних із заохоченням використання регіональних мов. Щодо ймовірного порушення ст. 26 держава-учасниця зауважила, що заборона дискримінації закріплена у ст. 2 Конституції Франції. «Ба більше, ст. 407 Кримінального кодексу Франції не слугує здійсненням дискримінації за ознакою мови в сенсі ст. 26, а забезпечує рівне поводження з обвинуваченими та свідками в процесі кримінального судочинства, оскільки всі вони зобов'язані давати свідчення французькою мовою» [11].

Комітет з прав людини за сукупністю викладених фактів виніс свою думку, що «вимога справедливого слухання справи не зобов'язує держав-учасниць надавати будь-якій особі, чия рідна мова не є офіційною мовою суду, послуги перекладача, якщо ця особа в змозі належно розуміти і давати показання офіційною мовою». І у висновку Комітет пояснив, що французьке законодавство нікому не надає права виступати в суді власною мовою. Тим особам, які не розуміють і не говорять французькою, надаються послуги перекладача. Такі послуги були б надані заявникові, якби цього вимагали обставини, але оскільки обставини цього не вимагали, то він не зазнав дискримінації за ознакою своєї мови за змістом ст. 26.

Більше того, в іншій справі «Ів Кадоре і Ерве ле Біан проти Франції» Комітет вказав, що автори повідомлення повинні розмовляти французькою мовою на найелементарнішому рівні. Єдиний виняток із правил становить ст. 407 Кримінального процесуального кодексу Франції для обвинувачених і свідків, які об'єктивно не розуміють використовуваної в суді мови або не розмовляють нею [16, с. 61]. Це справа двох французьких громадян, які працюють викладачем і консультантом з питань освіти відповідно і проживають у Бретані, Франції. 20 березня 1985 року Ів Кадоре і Ерве ле Біан постали перед виправним судом Ренна за звинуваченням в актах вандалізму дорожніх знаків. Вони стверджували, що за цим фактом ні вони самі, ні три викликані свідки не змогли дати свідчень бретонською мовою. Крім цього, заявники посилалися на недостатність внутрішніх засобів правового захисту, оскільки у французькій судовій системі не визнається право використовувати бретонську мову.

У цьому контексті варто згадати і заяву № 347/1988 від 12 грудня 1988 р., розглянуту Комітетом з прав людини на сорок третій сесії проти Франції. Громадянин Франції, службовець французького управління пошти і дальнього зв'язку в м. Рені, був заарештований за звинуваченням у псування дорожніх знаків і стверджував, що його дії – це частина кампанії, яка здійснюється рухом «Stourm ar Breshoneg» («Боротьба за бретонську мову») і метою якої є встановлення

на всій Бретані дорожніх знаків двома мовами – французькою та бретонською. Заявник стверджував про порушення державою-учасницею ст. 2, п. 1–3 ст. 19, п. 1–2 ст. 25–27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Розглянувши матеріали, подані сторонами, Комітет дійшов висновку, що повідомлення автора є зловживанням правом і скарга не прийнятна. Комітет зауважив, що автор не зумів обґрунтувати для цілей прийнятності, яким чином він був підданий дискримінації за ознакою мови. Наявні в розпорядженні Комітету матеріали показують, що цей громадянин міг вільно висловлювати свою думку під час судового розгляду, і він вважав за краще висловлюватися французькою мовою.

Щодо української практики, то можемо назвати також кілька прикладів дискримінації українців за мовною ознакою, які уже висвітлювалися у ЗМІ. Так, компанія Roshen, яка випускає цукерки, на обгортках своєї продукції використовує лише 40 % державної мови [17].

У порталі «Слово і Діло» було описано такий випадок: Ростислав Камерістов (м. Артемівськ, Донецька обл.) пішов у поліклініку за довідкою від лікаря (довідка необхідна була для вступу). Хлопець звернувся до лікаря українською. «Коли я сказав, що хочу до Львова поступати, на запитання “Пачему тудя?” я промовчав, потім вона на мене: “Хамьйо, ти чєго смотриш в телефон? Что за васпітаніє? Ти аткуда?” – “Артемівськ”. – “Сємья откуда твая? Пачему укрАїнскім?” – “Російська не подобається”. – “Школа у тебя какая?” – “Російська”. – “Па рускі разгаварівай!” – “Тільки державною” (потім другий раз вказала, як мені розмовляти)» [18].

А видання «День» згадує випадок, коли на сайті сімферопольського підприємства Рекламного агентства «Внимание» було розміщено заклик «Убей в себе украинца! Хватит мычать на мове» [19].

Галина Мацюк в одній зі статей наводить ще приклад, коли громадянин України Сергій Мельничук неодноразово скаржився до прокуратури через дискримінацію за мовною ознакою у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля (на той час знаходився в Луганську): «Я [Сергій Мельничук. – Т. П.] неодноразово звертався до прокуратури Жовтневого району зі скаргами на злочинну дискримінацію за мовною ознакою в СЧУ ім. В. Даля та проханням ужити відповідних заходів до відновлення мого конституційного права на отримання освіти державною мовою, відновити в роботі СЧУ ім. В. Даля порядок, установлений Конституцією України у сфері застосування української мови як державної, припинити розпалювання міжнаціональної ворожнечі за мовною ознакою, та вирішити питання відповідальності осіб, із вини яких відбуваються зазначені правопорушення. Але, в результаті,

прокуратура не припиняє злочинної дискримінації, а лише покриває порушників закону, що призводить до ескалації міжнаціонального збройного конфлікту за мовною ознакою» [20, с. 13].

Висновки. Підбиваючи підсумок розгляду прецедентної практики Комітету ООН з прав людини, зазначимо таке. По-перше, питання про право користування мовами меншин не може бути вирішене абстрактно, воно має розглядатися в певному контексті. По-друге, сучасна діяльність Комітету з прав людини достатньою мірою не демонструє розвитку прецедентної практики, особливо з питання мовної дискримінації. І, насамкінець, ми звертаємо увагу на те, що жоден міжнародний орган із запобігання та врегулювання конфліктів, як-то Європейський суд з прав людини, Комітет з прав людини ООН, не ставить перед собою завдання підмінити національне правосуддя в країнах-учасницях міжнародних договорів. Більше того, система протидії фактам мовної, расової, національної та інших форм дискримінації повинна будуватися і злагоджено працювати всередині самих країн. Потрібно ставити питання про підвищення і поліпшення національних механізмів захисту прав людини, і це той шлях, який дасть змогу розв'язати всі проблеми, зокрема у сфері протидії фактам порушення права на рівність і недискримінацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 60-та сесія Генеральної Асамблеї ООН. *Офіц. вебсайт ООН*. URL: <https://www.un.org/ru/ga/60/> (дата звернення: 07.06.2023).
2. Інструкція щодо звернень до Комітетів ООН стосовно порушень прав людини Росією під час збройного конфлікту в Україні. *Офіц. вебсайт Української Гельсінської спілки з прав людини*. 2023. 12 січ. URL: <https://www.helsinki.org.ua/advices/instruktsiia-shchodo-zvernen-do-komitativ-oon-stosovno-porushen-prav-liudyny-rosiieiu-pid-chas-zbroynoho-konfliktu-v-ukraini/> (дата звернення: 07.06.2023).
3. Пархоменко П. І. Діяльність Комітету ООН з прав дитини : практ. посіб. Чернівці, 2021. С. 27. URL: <https://mart-ngo.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Діяльність-Комітету-ООН.pdf>
4. Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo). Judgement of 30 November 2010 / International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/case/103/summaries> (viewed on 07.06.2023).
5. Дискримінація – що це таке, види, форми та ознаки. *Termin.in.ua*. URL: <https://termin.in.ua/dyskryminatsiia/> (дата звернення: 07.06.2023).

6. Дискримінація – одна з гострих світових проблем. Вебсайт Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. URL: <https://pdpu.edu.ua/zh-cn/rekomendatsii-psykholohichnoi-sluzhby/3905-diskriminatsiya-odna-z-gostrikh-svitovikh-problem> (дата звернення: 07.06.2023).
7. Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10.12.1948 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 07.06.2023).
8. Посібник з європейського антидискримінаційного права / Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав. Київ : К.І.С., 2013. 196 с. URL: https://www.echr.coe.int/documents/handbook_non_discrim_law_ukr.pdf (дата звернення: 07.06.2023).
9. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text (дата звернення: 07.06.2023).
10. Gobin v. Mauritius, Communication No. 787/1997, U.N. Doc. CCPR/C/72/D/787/1997 (2001). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/787-1997.html> (viewed on 07.06.2023).
11. Ерве Барзіг проти Франції, № 327/1988. Добірка рішень Комітету з прав людини відповідно до Факультативного протоколу. Том 4. Сорокова-сорок шоста сесії (жовтень 1990 – жовтень 1992 року) / ООН. Нью-Йорк; Женева, 2004. С. 123–127. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/SDecisionsVol4ru.pdf> (дата звернення: 07.06.2023).
12. Європейська конвенція з прав людини : міжнар. док. від 04.11.1950. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.06.2023).
13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнар. док. від 16.12.1966. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 07.06.2023).
14. Ballantyne, Davidson, McIntyre v. Canada, Communications Nos. 359/1989 and 385/1989, U.N. Doc. CCPR/C/47/D/359/1989 and 385/1989/Rev. 1 (1993). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/v359385.htm> (viewed on 07.06.2023).
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнар. док. від 16.12.1966 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 07.06.2023).
16. Ів Кадоре та Ерве ле Біан проти Франції, № 221/1987 та 323/1988. Добірка рішень Комітету з прав людини відповідно до Факультативного протоколу. Том 4. Сорокова-сорок шоста сесії (жовтень 1990 – жовтень 1992 року) / ООН. Нью-Йорк; Женева, 2004. С. 58–64. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/SDecisionsVol4ru.pdf> (дата звернення: 07.06.2023).
17. Фейс-контроль. Петро Порошенко дискримінує. Український тиждень. 2013. № 19, 17–23 трав. С. 6.
18. На Донбасі хлопця після вимоги видати довідку українською мовою відправили до психіатра. Слово і Діло. 2013. URL: <http://slovoidilo.com/realii-okupatsii-allart/20-realii-okupatsii/2651-2013-04-25-06-35-30.html> (дата звернення: 07.06.2023).
19. День. 2013. № 62–63, 5–6 квіт.
20. Мацюк Г. Про потребу дослідження проблеми «дискримінація за мовною ознакою» в українській соціолінгвістиці. URL: <http://www.ukrainia.uw.edu.pl/sites/default/files/pliki/SUV%20%20-%20czwarte.pdf> (дата звернення: 07.06.2023).